

ICEG EC

ICEG EC - CORVINUS

Balkán Monitor

2005/7.

TARTALOM

<i>DÉLKELET-EURÓPA AZ EURÓPAI UNIÓ BŐVÍTÉSE ÉS A CSATLAKOZÁS KÖZÖTT</i>	<u>3</u>
<i>BULGÁRIA: RÖGZÍTETT ÁRFOLYAMRENDSZER (VALUTATANÁCS) ÉS VERSENYKÉPESSÉG</i>	<u>6</u>
<i>A BOLGÁR IDEGENFORGALOM</i>	<u>8</u>
<i>TERVEK AZ ALBÁN PRIVATIZÁCIÓRÓL</i>	<u>10</u>

DÉLKELET-EURÓPA AZ EURÓPAI UNIÓ BŐVÍTÉSE ÉS A CSATLAKOZÁS KÖZÖTT

Az ICEG Európai Központ a Magyar Közgazdasági Társaság és a Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége 2005. április 4-5-én kétnapos nemzetközi konferenciát rendezett "Délkelet-Európa az Európai Unió bővítése és a csatlakozás között" címmel. A konferencia célja a délkelet-európai országok előtt az Európai Unió bővítését követően és saját csatlakozásukat megelőzően álló fő gazdaságpolitikai kihívások értékelése. Az EU bővítése a figyelem középpontjába terelte a délkelet-európai államokat, és hosszú távú folyamat befolyásolja ezen államok fejlődését és csatlakozási politikájukat is. A konferencia ennek megfelelően értékelte a mostani bővítés hatásait a délkelet-európai régióra, elemezte az integrálódásuk előfeltételeit, megvizsgálta a folyó gazdaságpolitikai kihívásokat és várható fejlődési trendeket.

A konferencián számos neves közgazdász fejtette ki a véleményét, köztük Bokros Lajos (CEU professzora), Daniel Daianu (Román Közgazdasági Társaság elnöke), Bernard Funck (Világbank vezető közgazdásza), Krassen Stanchev (IME vezetője), Ben Slay (UNDP vezető közgazdásza), Dubravko Mihajlek (BIS vezető közgazdásza), Dragoljub Stojanov (Szarajevói Egyetem professzora), Boris Vujcic (Horvát Nemzeti Bank alelnöke) többek között. A konferencia tanulmányai és a prezentációi letölthetők az ICEG Európai Központ honlapjáról (www.icegec.org).

Terjedelmi korlátok miatt az alábbiakban csupán két érdekes prezentáció ismertetésére kerül sor: egyrészt Hunya Gábor (WIIW, Bécs) véleményét írjuk le az FDI alakulásáról a régióban, másrészt Dubravko Mihajlek (BIS, Genf) előadását tekintjük át külföldi valutában denominált hitelekről a délkelet-európai országokban.

Hunya Gábor véleménye szerint a külföldi közvetlen beruházások szintje jelentősen emelkedett az elmúlt években a DKE-régióban, amelyet főként a három „legjelentősebb” ország – Bulgária, Románia és Horvátország – tőkebeáramlása indukált. A közgazdász adatai azt mutatták, hogy 2004-ben Románia FDI adata meghaladta, míg Horvátországé megközelítette Szlovákiáét, amíg a bolgár adat Szlovéniáéval volt összehasonlítható. A régió többi országa kevésbé volt vonzó célpont az FDI számára, akár a nominális, akár a reálértékeket nézzük (FDI állomány a GDP %-ában).

Több tényező is indokolja az FDI vonzásban tapasztalható különbséget a három tagjelölt és a régió többi országa között. Egyik ezek közül a politikai stabilitásbeli különbség, illetve az EU-tagság várható időpontja is különbözik. A második legfontosabb különbség az, hogy Bulgária és Románia – valamint kisebb mértékben Horvátország – termelékenysége és munkaerőköltségei kedvezőbbek a nyugat-balkán országokhoz viszonyítva. A Nyugat-Balkánon magas a munkaerőköltség, a termelékenység növekedése elmaradt a bérek növekedési ütemétől, amely rontotta a régió tőkevonzó-képességét a három tagjelölt országgal szemben. Románia különösen sikeres volt a külföldi működőtőkebefektetések vonzásában, amely megmutatkozik többek között abban, hogy a külföldi tulajdonú vállalatok egyre nagyobb részarányt képeznek a foglalkoztatásban, a feldolgozóipari termelésben és exportban, legalábbis a 2002-ig rendelkezésre álló adatok alapján.

Az FDI várható alakulását tekintve az előadó azt gondolja, hogy a régióban a külföldi működőtőkebefektetések jelentős szerepet játszottak az átalakulásban és a gazdasági növekedésben és az FDI szerepe várhatóan a jövőben is megmarad. Hunya Gábor ugyanakkor nem értett egyet avval, hogy az FDI-beáramlást muszáj intenzívebbé tenni azokban az országokban, amelyek közel állnak ahhoz, hogy befejezzék a csatlakozási folyamatot és esélyük van rá hogy csatlakozzanak az EU-hoz. Ezekben az országokban a megnövekedett FDI beáramlás segítik az ár és a nem-ár versenyképességet, illetve hozzájárulnak az export-vezérelt gazdasági növekedés megteremtéséhez és a felzárkózáshoz.

Másrésről, ahhoz, hogy ezeket a hasznokat mind a csatlakozó, mind a többi ország learathassa, a következő tényezőket érdemes figyelembe venni. Először, a külföldi működőtőke-befektetések makrogazdasági hatásai nagyban függenek attól, hogy milyen módon privatizálták az egykori állami vállalatokat: ezt a KKE-országok tapasztalatai is nagyban alátámasztják. Ezen túl, a privatizáció nem lehet az egyetlen forrása a beáramló FDI-nak, hiszen az egyes országoknak fokozatosan át kell térnie az ún. „zöldmezős” beruházások vonzására. Végül, a beáramló FDI makrogazdasági hatásai erősen függenek a privatizációt és tőkebeáramlást követő szerkezetváltástól, ezért az államnak előtérbe kell helyeznie a szerkezetváltás és mikrogazdasági változtatások ösztönzését.

Másodsorban, a régió országainak nagyobb hangsúlyt kell helyeznie a technológia- és tudástranszferre, amely a beáramló külföldi közvetlen működőtőke egyik leghosszabb távú pozitív eredmény volt azokban az országokban, amelyek esetében az FDI egyenleg pozitív volt. Azonban, a régióban az FDI-beáramlást eddig nem kísérte jelentős technológia- és tudástranszfer, amely bizonyára csökkentette az FDI gazdasági növekedésre gyakorolt hatását.

Harmadsorban, az előadó szerint a nyugat-balkán országokban gondot okoz a bércöltségek és az árak szintje is. Bulgáriával és Romániával összevetve mind a bérek, mind az árak túlságosan magasak a régióban és ez jelentősen rontja ezen országok tőkevonzó képességét. Ezen országok vonzereje különösen gyenge, ha a fentiekhez hozzávesszük a termelékenység alakulását, és a termelékenységet az árak és a bérek alakulásával közösen vizsgáljuk. Ameddig a bérek közötti különbség nem csökken, vagy a versenyképességük nem javul, ezen országok egyre kevésbé lesznek versenyképesek az FDI beáramlásért folyó küzdelemben, amely a régióban, illetve a régiók között zajlik.

Dubravko Mihajlek előadásában a DKE-régióban zajló gyors hitelnövekedésben rejlő okokat és következményeket elemezte, összevetve a KKE-országokban zajló hasonló folyamatokkal. A közgazdász adatai szerint a privát szektornak nyújtott bankhitel növekedése 2002 és 2004 között nominális értéken meghaladta a 200%-ot Bulgáriában, Romániában, és Szerbia és Montenegróban, 90 és 170% közötti növekedés volt Albániában – ahogy Magyarországon és a balti államokban is – és szintén jelentős bővülés (40-75%) volt tapasztalható Bosznia-Hercegovinában, Horvátországban, MAcedóniában és Szlovéniába is.

Az előadó szerint két vélemény van a hitelexpanzióval kapcsolatban: egy kedvező nézőpont és egy másik, amely kellő óvatossággal és aggodalommal tekint a hitelexpanzióra. A kedvező nézőpont szerint a jelenleg zajló növekvő – külföldi valutában denominált – hitelkihelyezés nem kell hogy aggodalmat keltsen, hiszen a jelenlegi növekedés csupán az alacsony bázisnak és pénzügyi mutatóknak köszönhető, ahol természetes, hogy dinamikus növekedés tapasztalható.

Emellett, a pénzügyi szektor reformja a bankszektor nem várt javulását eredményezte, amelyet az elmúlt évekhez képest jobb adatok tükröznek: a legtöbb országban a bankszektor képes volt lecsökkenteni a nem-teljesítő hitelek részarányát, a tőkemegfelelési mutatókat magasan tartották és néhány esetben még növelni is tudták azt, és nem mellékesen a nyereségesség is javult az elmúlt időszakban. Mindezért a jelenleg zajló folyamat, melyben egyre inkább nő a (külföldi valutában denominált) hitelfelvétel nem kell, hogy túlságosan nagy aggodalmat keltsen, mivel ezen országok bankszektora mély strukturális változás és jövőbeli reformok (ideértve többek között a privatizációt Albániában és Szerbia és Montenegróban, bankkonszolidáció Bosznia-Hercegovinában, bankszektor felügyeletének javítása Macedóniában) között vannak és a bankszektorok teljesítménye jelentősen javult. Más vélemények szerint miközben a bankszektor teljesítménye javul, és a kezdeti mutatók valóban alacsonyok voltak, néhány tényező aggodalomra ad okot.

Egyik ezek közül a hitelexpanzió méretéhez kapcsolható: Bulgáriában és Horvátországban a hitelállomány a GDP legalább 5%-ával megegyező értékkel bővült évente az elmúlt öt évben, míg az elmúlt két évben Bosznia-Hercegovinában és Romániában is ilyen ütemben bővült a hitelállomány.

Másrészt, növekvő aszimmetria tapasztalható a bankszektor mérlegében mivel a jelenlegi folyamat szerint a hitelezés gyorsabb ütemben bővül a betételhelyezésekhez képest, ezért a külföldi tulajdonban álló bankok a külföldi „anyagbanktól” vesznek fel kölcsönt. Ezért a bankok külföldi kötelezettségvállalásai gyorsan növekednek, és ezzel növelik a bankszektor és egyben a gazdaság küldő eladósodottságát is. A gyors hitelexpanzió arra sarkallta a régió - főként Bulgária, Horvátország és Románia - nemzeti bankjait, hogy elővigyázatossági intézkedéseket hozzanak a növekedési ütem megfékezésére.

Harmadrészt, a fő okot az aggodalomra az szolgáltatja, hogy amíg a hitelek gyors ütemben növekedtek, addig idő kell, míg megkezdődik a hitelek visszafizetése, és emellett egy részük várhatóan nem-teljesítő hitellé válik és ennek eredményeként a bankszektor vagyoni helyzete jelentősen romolhat a jövőben, így további kockázatot helyezve a bankszektorra.

Végül, az elemzők és a nemzeti bankok szintén figyelmeztettek, hogy a külföldi hitelek növekedése nyomást helyezhet az árfolyamra is, aminek köszönhetően a gazdaságok jobban ki vannak téve nem kívánt és kiszámíthatatlan árfolyamkockázatnak. Ez komoly kockázatot jelent azokban az országokban, amelyeknél rugalmasabb árfolyamrendszert alkalmaznak és a piaci szereplők eddig nem voltak képesek fedezni az árfolyamkockáz növekedését.

Mindent egybevéve, a külföldi valutában denominált hitelek növekedésének van előnyös és árnyoldala is: felgyorsíthatja a pénzügyi rendszer „mélyülését” és a privát szektornak nyújtott hitelezés is pozitív eredmény, ugyanakkor addicionális kockázatot jelent a bankok, a bankszektor és az adott gazdaság számára is.

BULGÁRIA: RÖGZÍTETT ÁRFOLYAMRENDSZER (VALUTATANÁCS) ÉS VERSENYKÉPESSÉG

Az 1990-es évek során Bulgáriának legalább három pénzügyi válságot kellett elszenvednie. A legsúlyosabb időszak 1996-ban volt, amikor a leva erős elértéktelenedése árrobbanáshoz és a bankrendszerrel szembeni bizalmatlansághoz, a bankok megrohanásához vezetett. A gazdaságban komoly visszaesés következett be, a gazdaság irányítói nem voltak képesek a bizalom visszaállítására. A gazdaságpolitika ezen kudarcra 1997-ben az árfolyam összeomlásához és hiperinfláció kitöréséhez vezetett. A leva jelentős leértékelődése a valuta-helyettesítés visszafordíthatatlan folyamatához vezetett, a párhuzamos valuta-rendszer kialakulása pedig újabb jelentős akadályt jelentett a központi bank számára az infláció elleni harcban. Ebben a makrogazdasági környezetben a gazdaságpolitika a leva rögzítését választotta, és a szabad vagy irányított lebegtetésről a valutatanács intézményére váltott. Ebben a levát a német márkához, majd később az euróhoz rögzítették. Ez a váltás nagyon gyorsan visszaállította a bolgár devizába és gazdaságba vetett bizalmat, az infláció gyorsan csökkent, és már 1997 közepére egyszámjegyűvé vált. Számos különböző negatív külső sokk (pl. az orosz válság és a globális pénzügyi válság) ellenére a gazdaság állapota gyorsan stabilizálódott és a GDP növekedési üteme emelkedni kezdett.

A valutatanács-rendszer ellenére az infláció szintje viszonylag magas maradt. 2000 óta az áremelkedés átlagos éves mértéke 5-6%, ugyanakkor ez a viszonylag magas inflációs ráta elsősorban külső tényezők eredménye. E külső tényezők közé sorolhatóak az emelkedő olajárak, az amerikai dollár árfolyamának nagy változékonysága és a szabályozott árak változása. Általánosságban kijelenthető, hogy rögzített árfolyamrendszer esetén a horgonyvaluta országához viszonyított magasabb infláció a reálárfolyam túlértékeltségéhez vezethet, és a nemzetközi versenyképesség egyre erősödő romlását okozza. Bulgária esetén ezek a negatív következmények még nem jelentkeztek jelentős mértékben. Ennek legfőbb oka a termelékenység javulása és a fajlagos munkaköltség csökkenése.

Ahhoz, hogy becsléseket adjunk a túlértékelődés veszélyéről és a nemzetközi versenyképesség romlásának mértékéről, először a folyó fizetési mérleg pozícióját, majd a fajlagos munkaköltség alakulását kell megvizsgáljunk.

1. TÁBLÁZAT

A BOLGÁR GAZDASÁG NEMZETKÖZI VERSENYKÉPESSÉGÉT MEGHATÁROZÓ FŐ MAKROGAZDASÁGI MÉRŐSZÁMOK (2000-2004)

	2000	2001	2002	2003	2004
GDP növekedés (%)	5,0	3,9	5,0	4,2	5,4
Infláció (% dec/dec)	11,4	4,8	3,8	5,6	4,0
Export (m EUR)	5 253,1	5 714,2	6 062,9	6 668,2	7 993,9
Import (m EUR)	7 084,9	8 127,8	8 411,2	9 610,5	11 617,4
Külker. egyenleg/GDP (%)	-13,4	-15,9	-14,2	-16,7	-18,7
Folyó fiz. mérleg/GDP (%)	-5,6	-7,3	-5,6	-9,2	-7,4
Havi átlagbér (EUR)	-	122	131	139	n/a

Forrás: BNB, NSI, saját számítások

Bulgáriában a folyó fizetési mérleg deficitese, a hiány az 1998-as, a GDP 0,5%-ának megfelelő értékről 2003-ra ill. 2004-re a GDP 9,2%-ára illetve 7,4%-ára nőtt. Az emelkedő hiány elsősorban a fogyasztási javak importjának gyors növekedésére vezethető vissza, de a beruházási termékek

importjának gyors bővülése is fontos tényező volt. Ugyanakkor a költségvetés egyenlege esetén a helyzet teljesen más: az elmúlt években az államháztartás hiánya közelített a nullához, vagy éppenséggel hiány helyett költségvetési többlet keletkezett, mint ahogy az 2004-ben is történt. A folyó fizetési mérleg hiányát jelentős mértékben fedezik az országba áramló közvetlen külföldi tőkebefektetések. Eredetileg a külső finanszírozás legnagyobb része privatizációs bevételek formájában érkezett az országba, ám később a privatizációs folyamat lelassulása után Bulgária képes volt zöldmezős beruházások formájában további jelentős tőkét az országba vonzani. Ilyen körülmények között feltételezhető, hogy az esetleges valutatulértékelődés nem jelent nagy kockázatot a bolgár gazdaság számára.

A fajlagos munkaköltség változása mérsékelt maradt, a változás évi átlagos mértéke 2,5% körül alakult 2000 és 2002 között. Az infláció ennél jóval magasabb volt az adott időszakban. A fajlagos munkaköltség inflációnál alacsonyabb növekedési üteme a gyors termelékenységnövekedéssel magyarázható. A bolgár gazdaság az európai átlaghoz viszonyítva viszonylag fejletlen, így van tér a termelékenység esetleges további javulásához. A fajlagos munkaköltség ezen kedvező alakulása tette lehetővé, hogy a bolgár gazdaság az inflációs különbség és a túlértékelt leva ellenére is versenyképes maradjon. Az ár és bérindikátorok nem utalnak a bolgár nemzetgazdaság versenyképességének csökkenésére. Ezek a tények azt sugallják, hogy a leva 1998 óta tapasztalható reálfelértékelődése jelentős mértékben a Balassa-Samuelsón hatással és az ár-liberalizációval magyarázható.

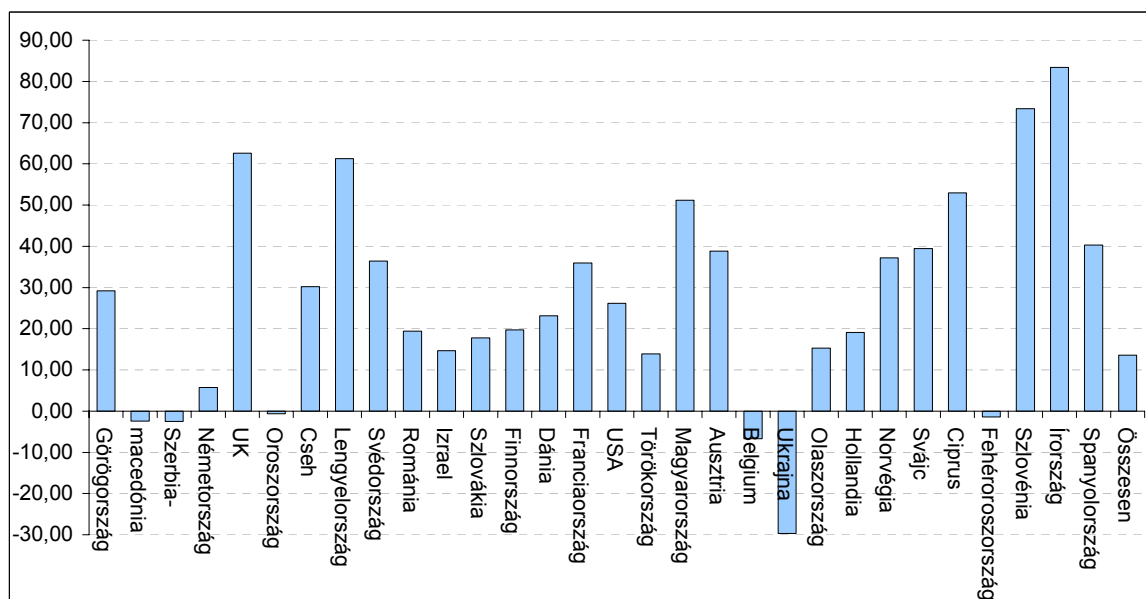
Mindaddig, amíg a termelékenység-növekedés üteme meghaladja a leva reálfelértékelődésének ütemét, nem kell tartani attól, hogy a jelenlegi valutatanács-rendszer káros hatással lesz a bolgár gazdaság versenyképességére. A gyors termelékenységnövelés pedig fenntartható lesz a közvetlen külföldi tőkebefektetések által indukált viszonylag gyors modernizációnak és a gazdaság szerkezeti változásainak következtében.

A BOLGÁR IDEGENFORGALOM

Az elmúlt években viharos gyorsasággal, évi 10-15%-kal bővült a turisztikai szektor forgalma Bulgáriában. Az ország GDP-jének 13%-a származik az idegenforgalomból, míg a munkavállalók 15 százaléka dolgozik ebben a szektorban. A politikai stabilitás, az alacsony költségek és a jelentős gazdasági növekedés eredményeképpen Bulgária kedvelt célpontja a külföldi befektetőknek, az idegenforgalmi ágazat pedig különösen népszerű a külföldi befektetések között. 2004 nyarán nagyon erős volt a turistaszezon, részben ennek következtében tavaly 4,01 millió turista kereste fel az országot, 13,6%-kal többen, mint egy évvel korábban. A fiatal bolgárok is többet utaznak az országon belül, mint korábban.

Legnagyobb számban Görögországból (707.453), Macedóniából és Szerbia-Montenegróból érkeztek turisták Bulgáriába. Német turisták is jelentős számban, összesen 565.337-en érkeztek az országba pihenés és feltöltődés céljából, míg az Egyesült Királyságból 259.092-en érkeztek. 2003 és 2004 között legnagyobb mértékben az Írországból és Szlovéniából érkező turisták száma nőtt (83,39% ill. 73,4%-kal), ám mindkét állam polgárai csak elenyésző részét tették ki a Bulgáriát felkereső turistáknak. Azon országok közül, amelyekből nagyobb számban látogattak Bulgáriába, az Egyesült Királyságból és Lengyelországból származó turisták száma nőtt nagyobb mértékben (62,6% és 61,25%-kal).

1. GRAFIKON
VÁLTOZÁS 2004/2003

Forrás: Gazdasági Minisztérium, Bulgária

*Az országok az idegenforgalmi céllal Bulgáriába érkező állampolgáraik száma szerint, csökkenő sorrendben kerültek feltüntetésre. Az első helyen Görögország szerepel, ebből az országból érkezett a legtöbb turista Bulgáriába 2004-ben.

A rohamosan bővülő bolgár idegenforgalmi szektor legfőbb problémája a képzett munkaerő hiánya. A tavalyi évben 3000 álláshely maradt betöltetlen, képzett munkaerő hiányában. 2005-ben a nyári szezon kezdete előtt a legjelentősebb problémát az jelenti, hogy magasan képzett alkalmazottakat találjanak az előkelő, sokcsillagos szállodák számára. Ezzel egy időben az öt-csillagos szállodák kapacitása 1200 férőhellyel bővül, míg a turisták számára 130 új létesítmény nyílt.

A bulgáriai turizmus nyaranként az Északi-Fekete-tengerre, telente pedig a hegyekre koncentrálódik. Már számos terv született abból a célból, hogy diverzifikálják a turisztikai szektort, hogy emeljék az országba érkező turisták számát, és jobban szétterítsék a külföldi látogatókat az országban, mind földrajzi, mind szezonális értelemben. Egy szélesebb idegenforgalmi szektor az ország kultúrájára és természeti szépségére alapozva épülhet ki. Az ökoturizmus és az idegenforgalom más fenntartható formáinak fejlesztésére létrehozták a Falusi és Környezeti Turizmusért Bolgár Egyesületet (Bulgarian Association for Rural and Environmental Tourism, BARET). Az egyesület már elkezdte különböző öko-útvonalak kialakítását. Jelenleg hét ilyen útvonal létezik, melyek hegyvidéki és dombsági régiók festői tájain vezetnek keresztül. Új hidak, vasutak és lépcsők épülnek. A falusi turizmus szintén fejlődésnek indult, lehetőséget adva a turistáknak a bolgár vidéki életben való részvételre, borkóstolásra és etnográfiai központok meglátogatására. A kulturális turizmusnak is egyre erősödik a bázisa, hiszen Bulgária 1000 éves történelme folyamán számos kulturális műemlékkel gazdagodott az ország. Ezek közül több az UNESCO Világörökség-listáján is szerepel. A gyógyfürdő-turizmushoz kapcsolódóan is nagyon széles a lehetőségek tárháza, hiszen az ország több mint 550 pontján fakad összesen több mint 1600 változatos fajtájú, gyógyvizű forrás.

Jelenleg az idegenforgalmi szektor elsősorban a hátizsákos turistákra koncentrál. Szükség lenne arra, hogy az ország az idegenforgalmi szektor magasabb rétegeit is megcélozza és számukra is kínáljon szolgáltatásokat. Ez azt jelenti, hogy magas minőségű létesítményekbe és szolgáltatásokba történő beruházásokra lenne szükség. Ugyanakkor nem csupán pénzre lenne szükség, Bulgáriának külföldön kellene magát mint turisztikai célpontot reklámozni. A Gazdasági Minisztérium Idegenforgalmi Ügynöksége felelős azért, hogy létrehozzon egy olyan marketingstratégiát, mely külföldön Bulgáriát mint egész évben felkereshető turista-célpontot mutatná be.

Jelenleg számos különböző módon lehetséges befektetni a bolgár idegenforgalmi szektorba. Az idegenforgalmi létesítmények pillanatnyilag túlságosan leterhelt, azok felújítása, fejlesztése a bolgár kormány egyik legfontosabb prioritása. Ám nem csupán a turisztikai létesítményekbe áramlik majd új tőke, a várnai és a burgasi repülőterek modernizálása és az úthálózat és a távközlési rendszerek korszerűsítése is szerepel a kormány tervei között.

Habár a bolgár idegenforgalmi szektor közép-távú stratégiájának megalkotása még hátravan, a stratégia alapjául szolgáló legfontosabb vezérfonalak már kifejtésre kerültek a "Bolgár Turizmus Fenntartható Fejlődése 2005-2010" elnevezésű vitaanyagban. A bolgár kormány szándékai szerint a szektor fejlesztése PPP-kre, azaz public-private-partnership-ekre épül majd. A megalkotandó stratégia alapjául szolgáló legfőbb pontok a következők:

- Nem csak a külföldi turistákra kell nagy figyelmet szentelni, hanem a belföldiekre is
- Az idegenforgalmi szektor irányítását egy szervre kell bízni, mégpedig – ha lehetséges – egy független minisztériumra
- Egyesíteni kell az idegenforgalmi szervezeteket
- Adókedvezményekre, állami ösztönzőkre és speciális alapokra van szükség

TERVEK AZ ALBÁN PRIVATIZÁCIÓRÓL

A privatizáció legtágabb értelemben a javak és szolgáltatások átkerülését jelenti az adóval támogatott és politikailag befolyásolt közszférából a magánszféra vállalkozásaihoz és a versenyző piacokhoz. Elméletileg a privatizáció segít létrehozni a „szabad piacot”, valamint erősíti a versenyt, amely a támogatói szerint jobb lehetőségeket kínál majd a társadalomnak. Ezzel szemben a szocialisták negatív színben látják a privatizációt, érveik szerint ha átengedjük a magánszektornak az alapvető szolgáltatásokat, akkor csökken ezek fölött a közszféra ellenőrzése, ami munkanélküliséget és korrupciót eredményez.

Tudományos kutatások szerint a versenyképes, jól informált fogyasztókkal rendelkező iparágakban a privatizáció következetesen javítja a hatékonyságot. Az ilyen hatékonyságnövekedés egyszeri GDP-növekedést jelent, de ha olyan ösztönzőket alkalmaznak, melyek innovációra és költségcsökkentésre buzdítanak, akkor általában a gazdaság növekedési üteme is emelkedik. És néhány délkelet-európai országnak nincs más választása, hogy behozza lemaradását, elinduljon a fejlődés útján és modernizálja gazdasági rendszerét. Albánia jó példa erre.

Az albán privatizáció céljai:

- az albán gazdaság serkentése a természeti és emberi erőforrások hatékony felhasználásával,
- a magánszféra támogatása és fejlesztése, stratégiai és pénzügyi befektetők vonzása
- a tőkepiac létrejöttéhez szükséges feltételek megteremtése, és
- gyors, hatékony és hiteles privatizációs folyamat lebonyolítása minden szektorban.

Dacára annak, hogy a 2000-es GDP már elérte az 1989-es szint 90%-át, Albánia még mindig Európa egyik legszegényebb országa. A feketegazdaság fénykorát éli, becslések szerint a termelők a kereskedelmi forgalom 50-70%-ára nem fizetnek adót. A folyó fizetési mérleg hiánya 2004-ben 6,8%-ra emelkedett, idén pedig 7,1%-on fog állni. Albánia 2014-ben akar az EU tagjává válni, és e cél eléréséhez növekedési pályán kell maradnia és stabilizálnia kell fizetési mérlegét. A privatizáció egy lehetséges megoldás erre a problémára: a befolyó összegek nagy szerepet játszanak a mérleg kiegyensúlyozásában, mert a térség országainak nemzetközi tőkevonzó képessége nem kielégítő.

De a korrupció, a hatóságok megbízhatatlansága és a nem befektetőbarát légkör megnehezítik a tőkebeáramlást Albániába (és egyúttal az egész térségbe) még a privatizáció és a zöldmezős beruházások esetében is.

Albániát nevezhetjük a gazdasági reformok legjobb példájának. 1992-ben a gyors árliberalizációval együtt zajlott le a kisvállalkozások privatizációja. 1995-ben az inflációt sikerült egyszámjegyre csökkenteni, és ebben az évben kezdték magánosítani a közepes és nagyvállalatokat. Az úgynevezett kvázi-privatizáció módszerét alkalmazták, mely az ingyenes kupon-privatizáción alapult, és több évig elhúzódott. A külföldi tőke beáramlása minimális szinten maradt sok éven keresztül. 2000-től az albán kormány hangsúlyos gazdaságpolitikai céljai közt van a külföldi tőkebeáramlás elősegítése, a privatizációs folyamat felgyorsítása és eszköztárának kibővítése, és végül, de nem utolsósorban a folyamat átláthatóságának javítása. Eltervezték a stratégiai szektorok (mint például a telekommunikáció, elektromos ellátás, olajipar, vízellátás), valamint a pénzügyi szektor magánosítását. Az ország külgazdasági stratégiájának fő célja, hogy a folyó fizetési mérleg hiányát kiegyensúlyozza, az export és a turizmus bevételeit növelje, és idecsábítsa a külföldi (főként olasz és görög) beruházásokat. A privatizációhoz kapcsolódó strukturális reformok, mint az adó- és vámreform, valamint a bankszektor modernizációja) 2000-ben is folytatódtak. A kamatlábakat a kívánatos szintre

csökkentették, ami serkentő hatással volt a beruházásokra. A sikeres privatizációs folyamat eredményeként 2001-ben a GDP 75%-át már a magánszektor állította elő.

SIKERES PRIVATIZÁCIÓK

AMC

Az Albán Mobil Kommunikáció (AMC), mely 2001-ig az egyetlen mobiltelefon-szolgáltató volt, 1996-ban indult és 2000-ben privatizálták. A céget a görög COSMOTE és a norvég TELENOR közös vegyesvállalata vette meg. A cég már 200 millió USD beruházást hajtott végre Albániában.

Vodafone

2000 szeptemberében pályázatot írtak ki egy második GSM licenszre. 2001 februárjában a brit Vodafone és a görög Panafon konzorciumát kiáltották ki győztesnek a 38,1 millió dolláros ajánlatukkal.

Albán Takarékbank

2003-ban sikeresen privatizálták az Albán Takarékbankot. A vevő a jól ismert osztrák Raiffeisen Bank 126 millió dolláros ajánlattal.

Nemzeti Kereskedelmi Bank – BKT

Egy újabb mérföldkő volta bankszektor privatizációjában a Nemzeti Kereskedelmi Bank eladása, mely 2000-ben történt meg. A bankot egy nemzetközi befektetőkből álló konzorcium vette meg, melynek tagjai a Kentbank (Törökország), a Nemzetközi Pénzügyi Társaság (Világbank) és az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD). Az új részvényesek 10 millió USD tőkét fektettek a bankba 2000 novemberében, ami a BKT erős kapitalizációját eredményezte.

Elbasha Betongyár és Fushe Kruje Betongyár

A Seament Albania 1997 májusában megszerezte az Elbasha Betongyár 70%-át a United Quarries 70%-ával együtt. 1999 novemberében további 7%-ot vásárolt fel az Elbasha Betongyárból és további 16%-ot a United Quarries-ből. 2000 júliusában az Elbasha Betongyár nyerte meg a Fushe Kruja Betongyár privatizációjára kiírt árverést, mely téglagyárként működött. Mindkét gyár technológiai fejlesztésen megy keresztül és üzembővítési program is folyamatban van.

Darfo Albania

Az olasz tulajdonban levő Darfo Albania egy 30 éves koncesszió keretében ferrokrómot gyárt.

Forrás: ANIH – Invest Albania

A JÖVŐRŐL

Az albán kormány és a Világbank 2005-ben közös tervet készített a jövőbeli privatizációkra, az úgynevezett „Privatizációs Stratégia Program Technikai Támogatás”-t. Ezen egyezmény keretében a következő vállalatok magánosítását találták szükségesnek:

- Albán Finomító és Kereskedelmi Vállalat (ARMO), és Albán Olajtársaság (Albpetrol)
  - A privatizációs folyamat első lépéseként előkészítik a konkrét árazási stratégiákat, szolgáltatás-fejlesztéseket, szervezeti értékelést és a könyvelési rendszer fejlesztését.
  - A második lépés a marketing és promóció a potenciális beruházók számára.
  - A harmadik lépés a pályázati dokumentumok elkészítése és a vállalat eladásának véghezvitele.
- Albán Teleföntársaság (Albtelecom)

A 3. lépésben elkészítik a szerződést a cég eladásának befejezéséig, valamint felülvizsgálják az Információs Memorandumot, az Altelecom pénzügyi és gazdasági helyzetét és a menedzseri képességeit.

Mindazonáltal Albánia főbb privatizációs lehetőségei a közeljövőben a következők:

Olajipar

- ARMO s.a. privatizációja (2003 óta folyamatban)
- Servcom s.a. privatizációja (2003 óta folyamatban)
- A Kuçove-i Olajipari Gépgyár privatizációja (2003 óta folyamatban)

Vízellátás és szállítás

- A Teréz Anya Nemzetközi Repülőtér 20 éves koncesszióba adták az „Airport Partners” konzorciumnak
- Durres Port Gabonaszállítás koncessziója
- Durres Port vasúti révállomás koncessziója
- Berat és Kuçove vízellátási rendszere

Biztosítás

- INSIG – az egyetlen állami tulajdonban levő biztosító a piacon. Albániában, Koszovóban és Macedóniában működik a nem-élet biztosítások területén. A részvények 39%-át az IFC és az EBRD birtokolja.

Az elmúlt 2-3 évben Albánia nem tűnt túlságosan vonzó célpontnak a nemzetközi befektetők számára. Az adminisztrációs korlátok megnehezítik, hogy a térségben a külföldi beruházók részt vegyenek a privatizációs folyamatban. Ahhoz, hogy fejleszthesse gazdasági rendszerét és közeledhessen végső céljához, az EU csatlakozáshoz, Albániának kedvezőbb légkört kell kialakítania a privatizációhoz a jövőben.